

DÜNYANIN EN YAŞLI ADAMI BİR GARİP ZARO AÇA

Burçak EVREN

1947'de İstanbul'da doğdu. Orat öğrenimini bu kentte tamamladı. Bir süre Hukuk Fakültesine devam etti. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Klasik Arkeoloji ve Prehistorya bölümünü bitirdi. Üniverite yıllarında gazeteciliğe başladı. Birçok gazetede çalıştı, sayfa sekreteri, art direktör ve sanat sayfası yöneticisi gibi görevlerde bulundu. Yeni Fotoğraf ve Gelişim Sinema dergilerini çıkardı. Meydan Larousse, Oksfort, Türkiye ve İstanbul ansiklopedileri başta olmak üzere otuza yakın ansiklopedide sinema ve sanat maddeleri kaleme aldı. Sinema müzesi projesini ortaya atarak gerçekleştirme safhasına getirdi. Türk Sinema Sanatçıları Ansiklopedisi, Türk Sinemasında Yeni Konular, Oskar Ödülleri Tarihi, Yeşilçamla Yüzyüze, Osmanlı Kadını ve Yabancı Seyyahlar gibi yayınlanmış eserleri vardır.

Eski bir masaldır. Bin yıldan fazla yaşadığı rivayet edilen Nuh Peygamber'e "Dünya'da ne gördün?" diye sormuşlar. Nuh gülmüş: "Dünya iki kapılı bir han. Girmemle çıkmam bir oldu. İçerde ne olduğunu görmeye vakit mi kaldı" demiş. Eskiler, yaşlandıkça yaşama özlemi daha da artar derler. Doğrudur.

Türkiye'nin -belki de dünyanın- en yaşlı adamı 160'luk Zaro Ağa'nın yaşam öyküsü de bu türdendir. Zaro Ağa tamı tamına tam 160 yıl yaşamıştır. Doğduğu yıl Osmanlı İmparatorluğu'nun tahtında 26. Padişah Sultan I. Abdülhamit oturmaktadır. Yani Zaro Ağa, kısacık (!) ömründe, bir imparatorluk, on padişah, yirmisekiz veziriazam, bir Cumhuriyet, iki resisi cumhur, beş başbakan, onlarca savas ve yalnızca da on tanecik evlilik görmüştür. Yaşadığı dönemde Türkiye'deki "vasati yaşama rakamı" ise yalnızca 46 civarındadır. Demek ki Zaro Ağa üç dört insan yaşamını bir ömre sığdırmanın üstesinden gelmiştir. Her şeye doymuştur da, kadınlara bir türlü doyamamıştır. Ölümünden önce kendisiyle yapılan bir röportajda; "Onuncu eşim Kudret öldü, bekar kaldım... Geceleri yorganım kayıyor... Üstüm açılıyor... Üşüyorum..." demişti. Röportajı yapan Hikmet Feridun Es de Zaro Ağa'nın derdini anlamış, yazısına şöyle bir başlık atmıştı: Zaro Ağa'nın yeni zevcesi kim olacak? Zaro Ağa ve balayı seyahati... Ama Zaro Ağa, gazete ve gazeteciye yanlıp beklenmedik bir başka seyahate çıktı. Belki de gittiği yerde çok sevip özlediği huriler arasında sınırsız bir ömrü tadıp üşümüyordur. Kimbilir? İşte bizim; yaşından ötürü övünç kaynağı yapıp, kendisini belediyede kapıcılıkla ödüllendirdiğimiz. Bitlisli sırt hammalı Zaro Ağa'nın kısacık yaşam öyküsü...

Şemsi Ağa'nın oğlu

Zaro Ağa, 1774'te Bitlis'in Mutki ilçesinin Meydan Köyünde doğdu. Mezar taşında yazdığına göre Bitlisli Şemsi Ağa'nın oğlu. Bitlis'teki yaşamını pek bilmiyoruz. Kimse de araştırmamış. İstanbul'a geldiği tarih de kesin değil. O da İstanbul'a gelen her Güneydoğu

Anadolu'lu gibi baba, hat-ta dede mesleği olan hammallığı seçmiş, gücü elverdiği sürece de bunu yapmış.

Kendisiyle yapılan söyleşilerde 1800'lerin başlarında Selimiye Kışlası'nın yapımında çalıştığını, 1853'te yapılan Ortaköy Camisi'nin inşaatında taş taşıdığından söz etmiştir.

Malik Aksel de; Zaro Ağa'nın 1826'da Yeniçeriliğin kaldırılışı sırasında bu ocakta olduğunu, ancak kıym-

dan Ayasofya'nın altındaki zindana girip saklanarak kurtulduğundan söz eder. Hatta bunu doğrulamak içinde Zaro Ağa'nın başından geçen bir olay anlatılır. Zaro Ağa, 1910 ya da 1915'lerde paslanmış olan bıçağını biletmek için Tophane'deki bıçakçı Mustafa'ya götürür.

Ama bıçak bilene bilene yalnızca bir sap haline dönüşmüştür. Bıçakçı Mustafa bu antika bıçağı satın almak ya da yeni bir bıçakla değiştirmek ister. Zaro Ağa buna pek yanaşmaz. Çünkü bu bıçak ona Yeniçerilikten arda kalan tek mirastır.

Manken Zaro Ağa

Zaro Ağa, farkında olmadan ve de yaşını saklamayıp, doğrusunu söylemeye başlayınca düşleyemediği denli serüvenin kapısını da aralar. Yani kader, onca yükün altında gün boyu ezilen yaşlı ihtiyarın tırmanacağı şöhret basamaklarının üzerine ağırlarını örmeye başlar, Yaşlı ve de hammal Zaro Ağa'ya şansı ilk kez, ilk kadın ressamlarımızdan Mihri Müşfik Hanım'ın

Resim 1; Zaro Ağa (Burçak Evren Arşivi)

Resim 2; Zaro Ağa (Burçak Evren Arşivi)

hocalık yaptığı Şehzade başındaki Zeynep Hanım Konağı'ndaki Sanayi-i Nefise Mektebi'nde göz kırpar. Ama ne gözkırpış!

Dünyanın dört bir tarafını gezip-tozmuş, tozlamakla da kalmayıp onca tuvalelere renkler bezeyip, özellikle de İtalya'da büyük aşklar yaşamış olan Mihri Müşfik hanım, ülkesine döndükten sonra Maarif Nazırı Şükrü Bey'in huzuruna çıkıp:

"...Muhterem Nazır Beyefendi. Memlekette Meşrutiyetle birlikte hürriyet, müsavat, adalet, uhuvet geldi. Ama bütün bu nimetlerden sadece erkekler istifade ediyor; kadınlar hala olduğu yerde, bir adım bile ileri gitmiş değiller. Acaba bu imtiyaz nereden geliyor?" diye hesap sorunca Maarif Nazırı Şükrü Bey de; "Ne demek istiyorsun hanım" deyince Mihri Hanım ağızındaki baklayı çıkarıverip bu ilk Kız Sanayi-i Nefise Mektebi'ni açmış. Açış ama, gün boyu öğrencilere meyva, çiçek resimleri yaptırılmış. Bakmış ki, iş böy-

le gitmeyecek, önce kadınlardan canlı modeller kullanmaya başlamış. Onlara bıyık takıp erkek kılığında resimleri yaptırmış. Ama bunda da bir yanlışlık sezmiş. Çünkü kız öğrencilerin yaptığı bütün resimlerde, erkekler de müsamerelerde bıyık - sakal takmış kız öğrencilere benzemeye başlamış. Ama Mihri hanım yılmamış. Doğruca Asar-ı atika Müzesinin müdürü Halil Edhem Bey'e giderek heykellerin alçı kalıplarını istemiş. Ama yine olmamış. Bu kez mektepte kız öğrencilerin çıplak Erkek heykellerine bakarak resim çizdiği yolunda şikayetler olmuş. Mihri Hanım yine yılmamış. Sonunda yaşlı, sakat, çirkin, yani dikkati çekmeyip, yeni yetme kız öğrencilerin bilinen duygularını kabartmayacak canlı erkek modellerin okula getirilmesi hakkını elde etmiş. Başlamış bu tanıma uyan kişiyi aramaya... Zaro Ağa'dan iyisi mi olur! Üstelik Zaro Ağa o yıllarda "dalya" deyip yüz yaşını çoktan devirmiş... Bundan sonrasını Zaro Ağaya bırakalım. Bakın o modellik yıllarını nasıl anlatıyor: "Kızlar hep bana bakıyorlar, gözlerini benden ayırmıyorlar, üstelik bir çubuk alıyorlar (kurşun kalem), onu uzatıyorlar... Aha, biyle biyle göz kırpiyorlar. Sonra başımı, yanağımı okşiyalar. Buraya bah, beri bah dirler, hangisine bahayım bilmirem, hepsi de huriler gibi, bir iki dane olsa ne ise. Emme ben bu kadar kızı nideyim, aha gelmem vallah..." Zaro Ağa dediğini yapmış üç gün sonra ortalıktan kaybolarak bir daha Kız Sanayi-i Nefise Mektebi'nin civarından bile geçmemiş.

Zaro Ağa ve Türk Fındığı

Ama Zaro Ağa'ya şans gülmüştür bir kere. Ne yapsa zaid. Bu kez devreye bir devlet kuruluşu girer. Amaç Zaro Ağa'dan yararlanıp uluslararası bir propaganda yaparak Türk ürünlerini tanıtmaktır. Devletin iktisat ve tasarruf politikalarını yürüten tek partili dönemin bürokratları. "yerli malı halkın malı" ya da İktisat Vekili Celal Bayar'ın madeni kumbaralarla örtüşen "damlaya damlaya göl olur" ulusal sloganlarının dışına taşarak, o dönemdeki deyimiyile beynelminel olmak ister. Bizi beynelminel alanda tanıtacak ulusal imaj ise

150'lik Zaro Ağa'dan başka kim olabilir ki... Sonuçta Zaro Ağa'nın dünyanın en yaşlı kişi olma özelliğinden yola çıkılarak büyük bir kampanya hazırlanır. Kampanya'nın ilkesi, Zaro Ağa'nın yaşlılığı, tek parti iktidarının gençliği ile örtüştürülerek delikanlılık dinamizmini vurgulamakla özetlenir. Kampanyanın yürütücülüğünü Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti yüklenir. Cemiyet ilkeler doğrultusunda ön yüzünde iki güzel yabancı kızla oynayan Zaro Ağa'nın resmi bulunan bir kartpostalı dört dilde Macaristan'da bastırarak tüm dünyaya dağıtmaya başlar. Kartpostalın arkasında ise dört dilde şunlar yazılır:

“Kim Zaro Ağa gibi Türk üzümü ve fıncığı yerse, zeytinyağı ve İzmir inciri ile sindirim sistemini harekete geçirirse ve Türk tüntünü içerse onun gibi bu yaşta sağlıklı olur.”

Günümüzde fıncığın yararlarını yeni keşfeden reklamların atası aslında bu kartpostalıdır. O zamanlar bizzat devlet eliyle fıncığın nelere kadir olduğu tüm dünyaya dört dilde kartpostal basarak yayılmıştır. “Aganigi”nin anlamını kartpostalın ön yüzündeki 150'lik delikanlı Zaro Ağa'nın kızlarla oynamasından daha iyi hangi görüntü anlatabilirdi ki? Ben reklam estetiği ile doğru içerik buna derim. Nerede o eski reklamlar...

Zaro Ağa Amerika'da

Biz yine Zaro Ağa'ya dönelim. Hammallık, modellik, reklam yıldızlığı derken bu kez bir başka şans, Tophanede yıkık-dökük harebede onuncu karısı Kudret'le oturan Zaro Ağa'nın kapısını bir kez daha çalar. Bu şans; 150'lik Zaro Ağa'nın yaşamını altüst edecek bir başka şanstır. Çünkü onun şöhreti artık ulusal olmaktan çıkıp uluslararası olmuş yaşından gelen özelliği tüm dünyaya yayılmıştır. Her bir ilginçliğin peşinde koşup onu paraya çevirmekte hüner sahibi bir kaç Amerikalı da Zaro Ağa'nın bu özelleğinden yararlanma peşine düşmüştür. Tabii amaç onu, onca yaşına rağmen diyar diyar dolaştırıp, Avrupa ve Amerika'da gezdirmek, bundan da çıkar sağlamaktır. Yıllarca hammallık yapan daha sonra da belediyenin himmetiyle serhademe üniforması giyen Zaro Ağa “zen-

gin olacaksın” denilince de ihtiyarın yüzü gülüp hemencecik “evet” der. Onca yıldır taşıdığı hammal arkalığını atı Cağaloğlu hamamında bir temizlenip, perükarın en alasına saç, sakal traşı olduktan ve de sırtına smokini geçirip yakınlarına veda ettikten sonra ver elini Amerika der. Bitlisli Şemsi Ağa'nın oğlu 150'lik Zaro Ağa'nın Amerika serüveni böylece büyük bir tantana ile başlar. Ama önce yaşlı delikanlı Avrupa'da birkaç ülkede ısınma turları yapar, sonrası ise Okyanusun ötesi yeni dünyadır. Atlantiğin ötesidir.

Zaro Ağa artık gazetelerin baş köşesindedir. Ne giydi, ne yiyip içti, hangi kızlarla oynadı, neler yaptı. O dönemin olabildiği hızlıdaki iletişimi ile günü gününe değilse bile, haftasına hafta gazetelerde yer alır. 1930'ların Türkiyesi nire, düşler ülkesi Amerika nire... Zaro Ağa'nın başına bu kez talih kuşu konmamış, adeta mesken tutmuştur. 150'lik deklkanlı Amerika'da neler yapmaz ki? Önce New York'un en yüksek binasına çıkarılıp Amerika'nın refahı ve mutluluğu için dua ettirilir. Birbirinden güzel Amerikan kızları kucağına oturtularak resim çektilir, dünyanın en yaşlı adamının dinçliği ve biraz da çapkınlığının altı çizilir. Şık giysiler, ömrü boyu görmediği yiyecekler, kendi adına düzenlenen toplantılar, hammallık ve belediyede ser-ha-

Resim 3; Zaro Ağa dönemin popüler dergilerine de kapak olmuştu. Zaro Ağa son eşi ve yaşadığı ev (Burçak Evren Arşivi)

ZARO AĞA
a 150 éves török „ifju“
der 150 Jahre alte türkische „Jüngling“
le „jeune homme“ turc de 150 ans

demelikten gayrı bir iş yapmamış Zaro Ağa için adeta harikalar diyarında bir düşünce gezisi olur. Resimleri kartpostallara basılarak elden ele satılır. Röportajlar için onlarca gazeteci sıraya koyulur. Fakat ABD’de bir de talihsiz kaza gecirir. Bu kazadan sonra o 160’lık belleğinde kimi izler kalır. Unutkanlık, belirli istekleri devamlı yinelenme, düşlere dalmak gibi bir şey olur. Ama bedini eskisi gibi yine sapasağlamdır.

Kısacası Tanrı, Zaro Ağa’ya, ömür cömertliğinden sonra ikinci kıyağını da Amerika’da yapar.

Amerika’ya dönme düşü

Bitlisli 160’lık hammalın New York’taki olağanüstü serüveni bir göz açıp kapayıncaya dek sürüp geçer. Sonrası yurda dönüş ve bizim gazetecilerin onun Amerika serüvenlerini ballandıra ballandıra an-

latışları filan derken, kader bu kez ağların yükseldiği basamakların alt sıralarına doğru örmeye başlar.

Uzun ve yorucu yolculuk ve de geçirdiği trafik kazası Zaro Ağa’yı yıpratmıştır. Üstelik yiyip-içtiklerinden ve de giydiklerinden başka eline para da, vaadedilen Amerikalı avrat da geçmemiştir. Onuncu eşi Kudret de ölmüştür. Onun için geceler daha uzun, bitmez tükenmez, ev daha soğuktur. Üstelik üzerinden kayan yorganını örtecek kimsesi de yoktur. Baş ucunda yalnızca Amerika’da kendisine armağan edilen İncil vardır. Ama o İncili hep, kendisiyle evlenmek isteyen Amerikalı kadınların mektubu niyetine saklar. Oldukça azalan dostlarıyla ve kendisiyle röportaj yapan gazetecilere de o incili gösterecek, “işte mektuplar, benimle evlenmek istiyorlar. Amerika’ya gideceğim” der. Onca yaşın kahrolası yalnızlığını, torunlarından Cafer Efendi’nin Doğruyol daki kahvesine giderek, tahta sandalyeler üzerinde dışarı bakıp, Amerika’nın düşünü bilmem kaçınıcı defa kurarak yinelenmeye çalışır. Ara sıra yüzüne bir tuhaf gülümseme yapışır. anlarız ki düşlere, Amerikalı dilberlerin kucağına oturması düşmüştür. Ama hemencecik bu gülümseme kaybolur. biliriz ki bu kez de o anıların bir kez daha yinelenmesinin olanaksızlığı sarmıştır yüreğini.

Yaşlı çınar kuruyor

Gün gelir, yaşı bedinini taşıyamaz duruma düşer. Yıllara meydan okuyan bu yaşlı çınar da içten içe sarsılmaya başlar, 1934 yılının nisan ayında birden bire hastalanır. Bu da geçer diye evinde bir kaç gün yattıktan sonra önce Alman Hastanesi’ne sonra da Şişli Etfal Hastanesi’nin Dokuzuncu Hariciye Koğuşu’na 19 numarılı hasta olarak yatırılır. Böbreklerinden ve mesanesinden şikayetçidir. Ayrıca ağrılarında şikayet eder. Doktor Behçet Sabit bey kendisiyle ilgilenir. On beş gün kadar hastanede yattıktan sonra iyileşir. Hatta bir ara hastanenin bahçesinde gezinti yapar ve bu arada oyun oynayan hasta küçük çocukları görerek, “İyi olursunuz evlatlarım, siz de benim kadar yaşarsınız” der.

Sonra tekrar Tophane’deki elektriksiz, sobasız, küçük evine döner. Kendisini zi-

yarete gelenlere yine ABD'de verilen İncil'i göstererek, "Beni Amerika'ya çağırıyorlar. Artık gideceğim ve orada evleneceğim", der. Ama yaşlı bir kadın istemez. "Ne yapayım onu ben" der, " O mu bana bakacak, yoksa ben mi ona." Üstelik şişman kadınlardan da hoşlanmaz. "Balık etinde olsun yeter" der. Zaro Ağa evinde bir on beş gün kadar yattıktan sonra 15 Haziran 1934'te ansızın fenalaşır. Torunları heman onu hastaneye götürmek isterler. O da beni çıktığım hastaneye götürün der. 16 Haziran günü bir taksi ile Etfal Hastanesi'ne götürülerek Doktor Behçet Sabit beye emanet edilir. Bir süre pelte, süt ve yoğurt ile beslenir. Kan alınacağı zaman ise " Canımı yakmadan kan alın doktor bey" diye yalvarır. Ardında da " Ama bütün bunlar neye yarar? Vakit gelince doktor ne yapar?" diye yazısına adeta razı olur. Son üç gün kendisini tümüyle kaybeder. Ve işte o zaman, alın yazısına razı olup, uzun bir ömrün sonuna geldiğini anlar. Yalnızca doktorunun duyacağı bir sesle:

"Vakit tamam!" der.

28 Haziran perşembe günü Doktor Neşet Ömer Bey kendisini son kez muayene eder. Geceyarısı ikibuçuğa doğru gece nöbetçisi Zeynep Hanım yorganı çenesine kadar çekili olan Zaro Ağa'nın düzensiz nefes aldığını görür. Hemen doktorlara haber verir. Artık çok geçtir. 160'lık çınarın dünyaya direnmesi bitmiştir.

Fethi Meyit Ameliyesi

Zaro Ağa'nın cesedine torunu Cafer efendi ve yakın akrabalarının rızasıyla Tıp Fakültesi hocaları tarafından bir otopsi yapıldı. Önceleri akrabaları "Aman ceset parçalanmasın" diye feryat ettilerse de, doktorlar bu işlemin parçalanmadan yapılacağını saöyeyerek onları ikna ettiler.

Otopsi Tıp Fakültesi Teşrihi Karazi Enstitüsü Profesörlerinden Dr. Schwarz'ın muavini Dr. Rasim Bey tarafından yapıldı. Bu otopside Tıp Fakültesinin tüm hekimleri, öğrencileri hazır bulundu. Otopsi sırasında Zaro Ağa'nın Sıhhiye Müzesi mülahaz memuru Halit Bey tarafından bir de mülahaz alındı.

Yayımlanan ilk rapor ise şöyleydi:

"Kalbi normaldir. Yalnız hali tabiiinden biraz daha büyüktür. Eğer ciğerlerinde ve barsaklarında eskiden kalma tüberkiloz eserleri olmasaydı, bu kalp daha uzun müddet yaşardı. Ciğerleri kömürleşmiş bir haldedir. Evvelce geçirdiği veremi gösteren birkaç tüberkiloz noktası vardır. Fakat bu noktalar uzun müddet kapalı kaldığından umumi sıhhat üzerine müessir olmamıştır. Bu da verimin her zaman uzviyette tesir yapmadığını, bir insanı uzun müddet yaşatabileceğini göstermektedir. Karaciğerinde sarılık görülmüştür. Safra kesesinde iki taş bulunmuştur. Taşlar uzun müddet kaldıkları için keseyi büyütmüşlerdir. Prostat dümura uğradığından idrar zorluğuna amil olmuştur. Mesanede iltihap vardır. Böbrekler iltihaplıdır. Ve üreyi süzmek hassasiyetini kaybetmiştir. Ölümün sebebi budur." 1934 yılının temmuz ayının bir cumartesi günü, uzun yıllar kapısında ser-hademelik yaptığı belediyenin 112 numaralı cenaze kamyonuna konulan Zaro Ağa, ardındaki üç-beş taksilik konvoyla yaşmının en uzun yolculuğuna çıkar. Ama bu kez yolu düşler ülkesi Amerika'dan geçmez. Cenaze kamyonu, Piyer Loti'ye çıkan yolun tam tepede kesiştiği yerde sağ tarafa yönelip ulu selvilerin altında durur. Ve Eyüpsultan Kabristan'ının nicelerini bağrında barındaran o sessiz ve suskun cemaati; oldukça gecikmiş bu dünya yolcusunu da arasına katar...

Dünya, bir garip Zaro Ağa'ya da kalmamıştır!

KAYNAKLAR

- Hikmet Feridun ES, " Zaro Ağa'nın Onuncu Evlenişi", Milliyet, 14 Mayıs 1933.
- Yekta RAGIP, "Zaro Ağa 162 yaşında öldü", Yedigün, 4 Temmuz 1934.
- M. SAHADDİN, "Zaro'ya da kalmayan Dünya" Cumhuriyet, 1 Temmuz 1934.
- İMSASIZ, "Zaro Ağa'nın hayatı kadar ölümü de hayret verdi", Milliyet, 1 Temmuz 1934.
- Sırrı AKINCI, "Üç Mezar Taşı, Üç Hikaye", Hayat Tarih Mecmuası, Eylül 1969, Sayı 8.
- Gökhan AKÇURA, "Türkiye'nin en çok yaşayan adamı, Zaro Ağa nasıl öldü". Albüm Dergisi, sayı:5, Hazirdan 1998.
- Burçak EVREN, "Zaro Ağa ve İktisat Paolitikamız", AD Business, sayı: 7, 1998.